

Ing. Ján Spišák, Ph.D.

Některé problémy vzájemného vztahu strategie a operačního umění

Some Difficulties of Correlation between Strategy and Operational art

Vojenské rozhledy, 2015, roč. 24 (56), č. 3, s. 132–143, ISSN 1210-3292 (tištěná verze), ISSN 2336-2995 (on-line).
doi: 10.3849/1210-3292,24.2015.03.132-143

Abstrakt:

Článek se zabývá otázkami vzájemného vztahu strategie a operačního umění. Jeho cílem je poukázat na deficit vztahu mezi politickým rozhodováním a vojenským plánováním. První část článku zjednodušeně seznamuje s některými doktrinárními nástroji operačního umění, použitelnými na operační i strategické úrovni. Druhá část poukazuje na to, že aplikace některých standardních prvků operačního umění, s ohledem na celkový strategický rámec částečně ztrácí na významu, protože jejich použití v kontextu nekonvenčního konfliktu je méně vhodné. Třetí část se zabývá kritikou vzájemného nežádoucího odloučení politiků a vojenských profesionálů, podílejících se na plánování operací. Závěr článku nabízí možná řešení k nápravě tohoto deficitu.

Abstract:

The article deals with correlation of strategy and operational art. The aim of the article is to point on deficit of relationship between political decision-making and military planning. The first part of the article simply introduces doctrinal tools of operational art, applicable at both the operational and strategic level. The second part refers to the fact that application of some standard elements of operational art in terms of overall strategic framework loses partly importance because of their use in the context of unconventional conflict has been less appropriate. The third part deals with criticism of the mutual undesirable separation of politicians and military professionals involved in operations planning. Conclusion of the article offers possible solutions of this deficit.

Klíčová slova:

Strategie, operační umění, těžiště, operace, doktrína, konečný stav.

Key words:

Strategy, Operational Art, Centre of Gravity, Operation, Doctrine, End State.

ÚVOD

Již letmý pohled na definici operačního umění nás nutí k zamyšlení, zda a do jaké míry existuje rovnováha mezi jeho teorií a praxí. Samotná definice, tak jak je obsažena v terminologickém slovníku a posléze často opakována v doktrinálních publikacích, [1] se stává prostředníkem nepochopení jeho samotné podstaty. Během posledních dvou desetiletí se „operační tempo“ činnosti aliančních sil dramaticky mění. Kromě početního nárůstu expedičních nasazení se výrazně rozšířil a změnil funkční rozsah i obsah těchto operací. Spíše než konfrontace s obrněnými svazky potenciálního protivníka spočívaly aktivity vojenských sil NATO v účasti na vedení mírových, stabilizačních nebo případně jiných operací s nádechem protipovstaleckého boje. To, co drtivá většina z těchto jinak různorodých operací má společné, je to, že obecně nedosáhly jednoznačných výsledků, které od nich politikové, stejně jako široká veřejnost, očekávali.

Článek podsouvá některé názory o možných způsobech řešení těchto otázek. Čím déle jsou ozbrojené síly nasazeny v operacích odlišných od vedení konvenčního boje, tím více je potřebná kreativita v myšlení a využívání vhodných koncepčních nástrojů pro plánování operací. Navíc, i politicko-vojenské „odloučení“, jež podkopává společnou strategii, by mělo být napraveno určitou politickou angažovaností, ve smyslu naplnění skutečného obsahu operačního umění. Určité náznaky možného zapojení nevojáků k řešení vojenských problémů jsou naznačeny v závěru článku. Jelikož smyslem článku není pojednávat celý proces plánování operací podrobně, v textu jsou uvedeny spíše obecné informace o některých jeho aspektech.

1. Základy operačního umění

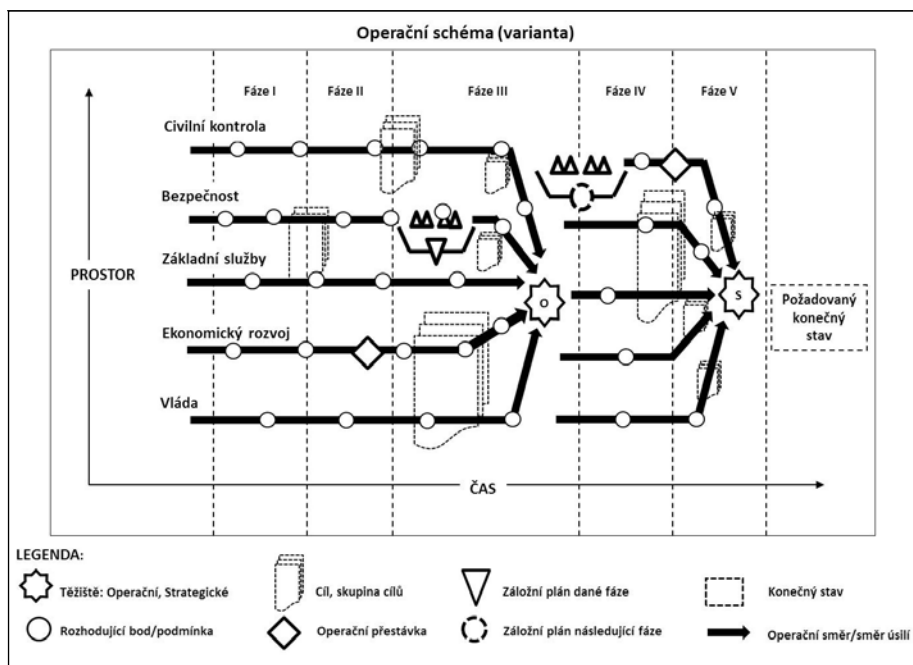
Operační umění je uplatňováno zejména v procesu plánování operací, na nichž se podílejí vojenské síly. Plánování operace může být popsáno jako opakující se politicko-vojenský dialog, jenž je řízen strategií, požadavky a příkazy politiků. Podle jejich zadání jsou naplňovány cíle, zájmy a ambice státu, aliance či koalice. Jakákoliv vzniklá (daná) situace, která může vyžadovat odpovídající vojenskou reakci, spouští proces politické diskuse, na jejímž konci je politicko-vojenské hodnocení. Je zvažován rozsah možných odpovědí na tuto situaci a je zahájen proces plánování.

Plánování operací probíhá na základě doktrinálně stanovených principů a procesů (například podle zásad stanovených ve směrnici Comprehensive Operations Planning Directive – COPD), které je však potřeba pružně přizpůsobovat charakteru dané operace. Plánování slouží několika účelům; je součástí přípravy k řešení krizových situací, určuje požadavky na vedení operací a rovněž umožňuje poznat a pochopit podmínky v operačním prostředí, ve kterých budou činnosti probíhat. Představuje nedílnou funkci velení na všech úrovních vojenské struktury velení a je nezbytnou podmínkou úspěšného vedení vojenských operací. Plánování operací probíhá na jednotlivých úrovních (strategické, operační a taktické), kde jsou stanovovány politické a vojenské cíle mise (tažení, operace), stejně jako nutná omezení a rizika.

Plánování se využívá k řešení vojenských i nevojenských konfliktů a krizí, a to jak na území NATO nebo EU, tak i mimo tato území. Plánovači podrobně analyzují misi a cestou operačního designu vytvářejí obecnou vizi o možném způsobu vedení operace.

Smyslem tohoto procesu je vytvořit určitou představu o způsobu provedení změn stávajícího stavu do podmínek vedoucích k dosažení požadovaného konečného stavu. Nová Doktrína AČR definuje tuto představu pojmem *operační schéma*. Možný příklad zobrazení operačního schématu je uveden na obrázku.

Obrázek č. 1: Operační schéma (varianta) se zobrazením prvků operačního designu.

Zdroj: Vlastní

Operační schéma je grafickým znázorněním obecného popisu činností, jež mají být provedeny vojenskými (i nevojenskými) silami pro dosažení cílů operace a naplnění požadovaného konečného stavu. Operační schéma je součástí záměru operace. [2] Následně vojenští plánovači vytvoří alternativní postupy (varianty činnosti) určené k dosažení stanovených cílů a tyto navzájem porovnají cestou válečné hry. Varianta vybraná určeným velitelem je pak dále rozvíjena do konkrétních plánovacích dokumentů (záměr operací, plán operace, operační rozkaz). Když jsou dostupné síly k dispozici a plán je schválen, operace může být zahájena. Tento model tak zajišťuje obecný procedurální kontext, v němž se praktikuje operační umění: političtí představitelé stanovují cíle a prostředky (zdroje) pro misi, zatímco vojenští plánovači se snaží tyto dva aspekty spojit.

Operační umění stanovuje náplň a postupy, jak naplánovat operaci. Konkrétní vstup pro operační umění pochází ze dvou zdrojů. Prvním z nich je tvořivost velitele a jeho operačního (plánovacího) štábu: lidská představivost zde činí z plánování operace spíše umění než vědu. Jedná se o nehmotný faktor, který nelze nalézt v žádných doktrinárních učebnicích. Navíc je počítáno i s takovými atributy, jakými jsou předem získané znalosti, vědomosti a dovednosti velitele a štábu, a jejich schopnosti je třeba uplatnit v praxi.

Druhým zdrojem je přínos doktríny, která ulehčuje proces plánování, aniž by plánovači byli vystaveni nepřiměřené zátěži z hlediska své představivosti. Doktrína nahrazuje kolektivní moudrost na úkor individuální tvořivosti, avšak oba aspekty operačního umění jdou bok po boku a vzájemně se doplňují. Doktrinální jádro nabízí soubor koncepčních nástrojů, které jsou alfa a omegou operačního umění, ovšem jejich špatná praktická aplikace může negativně ovlivňovat a mít nedozírné následky na úrovni strategie. Doktrína tyto nástroje pojmenovává termínem *prvky operačního designu*. Ty lze chápat jako jednotlivé nástroje operačního umění, sloužící pro analýzu strategických a operačních faktorů a pochopení operačních požadavků, nutných k provedení vojenské operace. Při plánování vojenské operace se používají při tvorbě operačního schématu. Ke stěžejním prvkům patří zejména těžiště, rozhodující bod, směry operace a konečný stav.

Úvahy nad analýzou těžiště

Pojetí **těžiště** (Centre of Gravity – COG) a hledání jeho silných a slabých stránek zaměstnává mozky vojenských stratégů, plánovačů a teoretiků vojenského umění již desítky let. Problematika těžiště byla poprvé pojednávána Clausewitzem, který jej definoval jako „*středisko síly a pohybu, na němž závisí celek, a na toto protivníkově těžiště je nutno zaměřit soustředěný úder všech sil*“ [3]. Existenci nástupu jiných operací (např. protipovstaleckých, stabilizačních apod.) než operací vysoké intenzity, problematika analýzy těžiště se dostává na vrchol operačního myšlení.

Definice těžiště je různě chápána, vysvětlována nebo odlišně reprodukována řadou aliančních i národních doktrinálních publikací,[4] ovšem slouží pouze jako základ lépe propracovaného analytického rámce, jak jej popularizoval v polovině devadesátých let 20. století Joseph Strange. Jeho publikace se stala základem úvah, studií, odborných článků a nakonec součástí stávajících doktrín v souvislosti s problematikou těžiště. Těžiště je chápáno jako fyzická nebo morální entita, jež je hlavním zdrojem moci, morálky a odporu. Těžiště je spojeno s určitými **rozhodujícími schopnostmi** (critical capabilities), aby mohlo dosáhnout požadovaného výsledku. K tomu, aby bylo možné tyto rozhodující schopnosti udržovat a podporovat, těžiště vlastní určité **rozhodující požadavky** (critical requirements). Některé z těchto požadavků mohou být náchylné k eliminaci (zničení) takovým způsobem, že těžiště ztrácí své rozhodující schopnosti. Ty jsou pak označeny jako **rozhodující zranitelnosti** (critical vulnerabilities). [5]

Na základě vzájemného hodnocení charakteristik jednotlivých aktérů a jejich vazeb, v rámci operačního prostředí, nakonec vzniká složitá analytická síť, ve které vojenský plánovač musí nejdříve určit těžiště nebo jeho rozhodující schopnosti. Následně může odvodit rozhodující požadavky a zranitelnosti jako potenciální cíle, které mají či mohou být napadeny (eliminovány) nebo chráněny.

Tuto analytickou síť lze aplikovat na všechny aktéry konfliktu (vlastní, neutrální i nepřátelské síly) a na všech analytických úrovních – strategické, operační a taktické. Existuje množství úvah a diskusí o tom, jak by koncepce těžiště měla být přesně definována pro různé typy operací a jak může být aplikována na různých úrovních. Přesto analýza těžiště nadále zůstává velmi populární metodou pro pochopení, jak lze protivníka vyvést z rovnováhy a přinutit ke kapitulaci, kolapsu nebo jinému způsobu dosažení konečného stavu.

Problematika rozhodujících bodů a směrů operace

Po analýze těžiště jednotlivých stran, které mohou být aktéry konfliktu, dalším krokem je vizualizace (představa), jak může vypadat operační schéma. Operační schéma představuje obecný náčrt toho, jak by se měla operace odvíjet. Základ tohoto úsilí spočívá ve správném stanovení a pojmenování rozhodujících bodů (podmínek) a směrů operace a jejich grafickém a písemném vyjádření na schématu nebo textovém dokumentu.

Rozhodující bod (RB) je doktrínou definován jako „*bod, ze kterého může být ohroženo nepřátelské nebo vlastní těžiště. Tento bod může existovat v čase, prostoru nebo v informačním prostředí*“ [6]. Doktrína navíc praví, že rozhodující bod je takové „*místo, konkrétní okamžik nebo osobitá vlastnost anebo kvalita, na které závisí schopnost těžiště zachovávat si volnost činnosti a sílu*“ [6]. Obvykle tyto rozhodující body lze logicky odvodit ze schopností, požadavků a zranitelností již určených v analýze těžiště. Podle doktríny je rozhodující podmínka definovaná ve smyslu: „*Kombinace okolností, účinků nebo specifických událostí, rozhodující faktor nebo funkce, která, v případě že se uskuteční, umožňuje veliteli získat značnou výhodu nad protivníkem nebo materiálně přispět k dosažení operačního cíle.*“ [6].

Směr operace spojuje jednotlivé rozhodující body (z hlediska časového, prostorového nebo funkčního) na cestě k těžišti protivníka. Předpokládá se, že eliminace tohoto těžiště přinese porážku protivníka a následně dosažení požadovaného konečného stavu – situaci, ve které jsou naplněny cíle vojenské operace. Charakteristické vyjádření, jak by se měla operace odvíjet směrem k naplnění cílů, lze zobrazit několika směry operace, spojujícími rozhodující body, které mohou být seskupeny do různých etap (fází) v čase. V případě potřeby v operačním schématu mohou být naplánovány záložní varianty činnosti pro danou fázi operace, resp. s přechodem na fázi následující. Všechny tyto směry budou směřovat k těžišti protivníka a dosažení konečného stavu. [7]

2. Dilema nad aplikací operačního umění v současném kontextu

V posledních letech vyvstává otevřená diskuse nad otázkou, zda je obecný koncepční rámec, nastíněný doktrínou pro plánování operací, plně použitelný při plánování operací, které jsou odlišné od konvenčních konfliktů. Těžiště, rozhodující body a směry operace bylo a pořád je obtížné rozeznat a správně identifikovat ve složité kombinaci politických, ekonomických a vojenských snah na udržení míru. Tak tomu bylo na Balkáně, v prostorech Blízkého a Středního východu, rovněž jako v Africe, zejména když protivník není snadno rozeznatelný, případně působil globálně, jako v případě nadnárodní teroristické organizace al-Kajda. Rovněž se diskutuje nad nejasným spojením mezi eliminací těžiště protivníka a politickým konečným stavem. „*Směry operace konvergují k těžišti, za kterým se mohou ocitnout v prázdnotě, s nadějí, že vše následující dopadne dobře.*“ [8] S takovýmto pragmatismem se setkáváme dnes a denně. Politik často nevidí, nedokáže odhadnout, nebo se dokonce ani nezajímá, co bude za horizontem zítřka. Problematická je také samotná existence dosažitelného konečného stavu, zřídka kdy dořešeného problému, který jde daleko za hranice vojenských aspektů operačního umění. Ukončení vojenské operace totiž neznamená naplnění požadavků konečného stavu, protože na jeho dosažení musí dále participovat všechny nástroje státní moci. [9]

Použitelnost koncepčních nástrojů pro plánování operace

V mnoha operacích, s ohledem na politické zadání, nelze automaticky aplikovat zjednodušené pojetí operačního schématu. V případě, kdy intervenční síly mají pokyn zůstat neutrálními a nestrannými, jako je tomu například v případě operací OSN a dalších operací s jejím mandátem, koncept těžiště je možné používat pro analýzu jednotlivých stran konfliktu. Součástí takové mise ovšem nemůže být eliminace nebo porážka jejich těžiště. Plánovači OSN nadále používají analýzu těžiště jako orientační nástroj, ovšem restrikce jejich politického mandátu jim nedovolují aktivní využívání zranitelnosti těch, vůči kterým vystupují. Štábní důstojníci, kteří plánovali operaci EU v Čadu v roce 2008, byli vystaveni podobným obtížím. [10]

Síly EU byly zde poslány do potenciálně nepřátelského území, ovšem byly instruovány, aby zůstaly nestranné. V této souvislosti byly všechny ozbrojené skupiny, které by mohly představovat vojenskou hrozbu, označeny jako „záškodnické“. Šablona „vlastní síly vs. nepřátelské síly“ by tedy v analýze těžiště mohla být použita čistě hypoteticky. Recept „dopadnout všechny“ znamenal, že zatímco jednotlivé skupiny mohly být analyzovány na taktické úrovni, nešlo uvažovat o analýze na operační úrovni s tím, že „záškodníci“ čerpají sílu ze všeobecné atmosféry beztréstnosti. V dané situaci strategické těžiště protivníka, které by vévodilo tvorbě operačního schématu, jednoduše neexistovalo.

Současné operační prostředí – ve kterém probíhá ať již „válka mezi lidmi“, nebo „válka čtvrté generace“ – představuje výraznou výzvu, aby situace v něm byla analyzována s dostatečnou přesností a srozumitelností. Analýza (posuzování) těžiště v operaci NATO v Afghánistánu probíhala kontinuálně proto, aby bylo možné dosáhnout zamýšlených stabilizačních účinků. Protože vyhledávání a případná likvidace vůdců povstalců v minulosti nezastavilo růst násilí, přemýšlení nad těžištěm povstalců se postupně ubíralo směrem k jejich zásobovacím liniím, táhnoucím se až do Pákistánu. Uvědomění si, že mise ISAF se vyvinula do podoby protipovstaleckého boje, vyvolalo, i když opožděně, její přehodnocení a uplatnění přístupu zaměřeného na populaci. Návratem k tradiční protipovstalecké doktríně, na jejíž tvorbě se podíleli mj. takové osobnosti, jakými byl například bývalý velitel vojsk ISAF v Afghánistánu generál David H. Petraeus nebo australský expert na problematiku protipovstaleckého boje David J. Kilcullen, obyvatelstvo Afghánistánu bylo povýšeno na strategické těžiště, na těžiště celého aliančního tažení. [11]

Přemýšlení o těžišti současných a budoucích misí představuje tvořivou reinterpretaci doktríny. Vyžaduje to rovněž vyšší úroveň kreativity ze strany plánovačů, čímž se v některých případech dostávají do doktrinálně nezmapovaného území. Je zřejmé, že současné řešení krizí a vedení stabilizačních misí směřují k vedení mnohodimenzionálních operací. Vojenská bezpečnost představuje v operačním schématu mnohem častěji všezahrnující, civilně-vojenský směr operace. Potíž je ale v tom, že veškerá podstata, terminologie a souvislosti tvorby operačního schématu jsou osobám mimo vojenskou komunitu velkou neznámou. Může tak vznikat riziko, že žádný jednotlivý účastník nebo organizace neodpovídá plně za celkovou koordinaci operace. Všechny operace, které byly vzpomenuty dříve, naplňují podmínky tohoto nelichotivého stavu. Mnohorozměrný charakter těchto operací vyvolává rovněž otázky, do jaké míry může doktrína pro plánování operace nahradit odpovídající koncepční nástroj pro plánování úsilí civilních orgánů. Například v rámci EU, která představuje skutečnou laboratoř pro integraci civilně-vojenského plánování, mají civilní plánovači tendenci těžit z pojmového aparátu svých vojenských kolegů.

Jak dosáhnout konečného stavu

Jinou pojmovou překážku představuje výraz a pojetí „konečného stavu“, tj. podle definice alianční doktríny „*politická a/nebo vojenská situace, již má být dosaženo na konci operace, která svědčí o tom, že cíl operace byl splněn*“ [12]. Tento problém je svým charakterem čistě politický. Možno si položit otázku: „Lze v operacích, které jsou mnohonárodní, nebo jsou v nich zapojeny další vládní, nevládní a další nestátní organizace, definovat reálně dosažitelný konečný stav?“ Politické aspekty související s tímto konceptem mají závažné důsledky pro operační umění samotné. Nejzřetelnějším projevem tohoto problému je situace, kdy konečný stav prostě nelze definovat. Může to být důsledek nedostatku konsenzu mezi zúčastněnými státy. Může to odrážet neochotu zabřednout do vojenské operace s otevřeným, nejasným koncem. Jako příklad lze uvést několik operací vedených EU, kdy konečný stav byl nahrazován konečným datem, kdy se vojáci vrátí domů. [13]

Operace v roce 2006, která měla za cíl zajistit volby v Demokratické republice Kongo, byla předem omezena na dobu čtyř měsíců. Toto rozhodnutí podkopalo odstrašující aspekt celé strategie této mise: volebním soupeřům stačilo pouze posunout projevy násilností až do termínu, kdy síly EU opustily zemi. Proces zevšeobecnění zkušeností, který následoval po operaci, dospěl k závěru, že myšlenka konečného stavu byla od počátku koncepčně neprůchodná. Přesto měla o dva roky později operace EU v Čadu obdobné rysy (stanovení konečného data). Zde, pouze v poslední chvíli, se povedlo vyhnout kolapsu zlepšené bezpečnostní situace tím, že mírová operace byla předána OSN. Ze směrnice, která definovala konečný stav, vyplývalo, že operační schéma pro misi v Čadu spočívalo na paralelních směrech operace, které končily kdesi ve vzduchoprázdnu, místo toho, aby se sbíhaly k těžišti nebo ke konečnému stavu. [14] Navíc není přes viditelnou nesmyslnost koncepce „konečného data“ nikde napsáno, že tato se nemůže vplížit do stavu doktrinální kodifikace. [15]

Na rozdíl od naprosté absence konečného stavu může existovat problém, že předpokládaný konečný stav neodpovídá úrovni ambicí v úkolech daných mandátem a/nebo v dostupných zdrojích. Doktrína NATO pro plánování operací, preferovaná zejména evropskými přispívajícími vojenskými jednotkami, nabízí plánovačům koncepční nástroje pro plánování operací, ale tyto jsou plně použitelné pouze pro mise se silným politickým mandátem. Strategický konečný stav operace příslušníků mírových jednotek OSN v jižním Libanonu je takový, že „*libanonská vláda bude uplatňovat plnou suverenitu na celém svém území*“ [16]. To je ovšem stav jdoucí daleko za hranici čehokoliv, v co mohou mírotvorci doufat. Přesto dvojí úkol stanovený modrým přilbám, a to pomáhat libanonským ozbrojeným silám a zajišťovat jejich prostor operace, nelze použít vůči aktivitám protivníka a zjevně nedává orgánům OSN oprávnění nebo nástroje k dosažení požadovaného konečného stavu. Tradiční plánovací koncepty jako těžiště a konečný stav zůstávají užitečné jako intelektuální ukazatel, ale v kontextu mírových operací nutí plánovače přemýšlet až za hranice jejich mandátu. [17]

Rovněž je na příkladu Afghánistánu evidentní, že existuje zřejmá otažitost mezi dostupnými zdroji a oficiálním konečným stavem. Ten byl v operačním plánu NATO (OPLAN č. 10302) pro operaci ISAF definován následovně: „*A self-sustaining, moderate and democratic Afghan government, in line with the relevant UNSCRs, able to exercise its authority and to operate throughout Afghanistan, without the need for ISAF to help provide security*“. Stručně řečeno, je to stav, kdy „*umírněná a demokratická afghánská vláda samostatně uplatňuje suverénní kontrolu nad celou svou zemí*“ [18]. Takovýto

ambiciózní konečný stav byl velmi nereálný, a to vzhledem k omezeným vojenským zdrojům a prostředkům pro rekonstrukci a rozvoj krajiny dostupným pro tuto operaci. Jako takový vyvolával zmatek a pokračující diskusi o tom, jak by měl vypadat reálný požadovaný konečný stav. Celkový závěr pro plánovače je zřejmý: bez jasně definovaných cílů a reálného konečného stavu nemůže být zahájeno hodnotné plánování operace.

Doktrinální důsledky pro operační umění

Jak bylo uvedeno výše, operační umění spočívá jak na využití doktrinálního základu, tak na kreativitě jednotlivce. Zatímco v ideálním případě jdou oba tyto aspekty ruku v ruce, nedostatky v jedné oblasti je nutné napravit oblastí druhou. Dobrá doktrína snižuje potřebu představivosti a tvořivosti, stejně jako kreativní plánování může být provedeno s minimem doktrinálního vedení. Hlavní důsledek nepřizpůsobivosti mezi doktrinálním rámcem, ideálně nastaveným pro plánování a vedení konvenčního válčení i asymetrických operací současnosti, spočívá v tom, že zvyšuje břemeno kreativity požadované od jednotlivých velitelů a plánovačů. Někdy to skoro nemá žádný smysluplný účinek: úspěch operace často závisí spíše na politických faktorech než na kvalitě vojenské doktríny. V jiných případech na nedostatek příslušných doktrinálních opor nelze pohlížet jako na neexistující problém. Jednoduše řečeno, ozbrojené síly nemohou soustředit veškeré své úsilí na doladování doktríny pro daný typ operací, které jsou relativně snadné, na úkor takových, které mají být provedeny ve složitých podmínkách reálného světa.

Nelze říci, že doktríny se nerozvíjí. Na problémy týkající se použitelnosti nástrojů operačního umění bylo v minulosti poukázáno celou řadou vojenských profesionálů i odborníků s operačními zkušenostmi. Na tomto základě byl spuštěn proces zevšeobecnování získaných poznatků. Pro ozbrojené síly některých států, zejména USA a Velké Británie, operace v Iráku a Afghánistánu znamenaly velmi intenzivní posun v procesu vzdělávání v problematice protipovstaleckého boje. Již v roce 2005 směrnice ministerstva obrany USA nařídila, že k stabilizačním operacím by se mělo přistupovat stejně jako k operacím bojovým. [19]

Mimo jiné dala tato orientace zrod novým doktrínám pozemních sil i námořní pěchoty USA k problematice protipovstaleckého boje. Obě doktríny prosazují názor, že těžištěm povstalců je obvykle jejich schopnost udržet podporu veřejnosti. Z tohoto důvodu, na operačním schématu pro operaci, jež má charakter protipovstaleckého boje, by logické operační směry měly směřovat k několika odlišným cílům, spíše než aby konvergovaly směrem k těžišti protivníka. Např. britská doktrína zůstává pevně na zásadách analýzy těžiště jako základu operačního umění, ale uvádí, že analýza těžiště ve stabilizačních operacích vyžaduje odlišný přístup a zaměření, než jaké jsou u konvenčních operací. Analýza by měla umožnit veliteli zvolit si, kdy, kde a jak uplatnit svůj vliv a pomoci mu určit rozhodující podmínky, tj. takové okolnosti, které jsou nezbytné k dosažení cílů operace a jako takové zakládají podstatu nebo umožňují konečný stav.

Díky tomu je jasné, že úprava (přepřerování) doktrín je nutná a má být otázkou denní práce jejich tvůrců i aliančních plánovačů. Mohou ovšem existovat otázky: Jak daleko má jít tato úprava a jakým směrem? A jde vůbec správným směrem, pokud již probíhá? V obou případech mohou existovat smíšené odpovědi. Prvotním postřehem je, že minulé a stávající doktrinální reflexe probíhají většinou ve Spojených státech a Velké Británii. Ty se pak pomalu dostávají do spojeneckých doktrín. V rámci NATO byla v roce 2010 vydána nová směrnice pro protipovstalecký boj JOG 01/04 *Joint Operational Guidelines*

for Counterinsurgency (COIN) a později (2013) směrnice pro komplexní plánování operací COPD. Tvorba těchto doktrín je procesem, který začal, ovšem zdaleka ještě není u konce.

Na druhou otázku bude ještě těžší najít odpověď. Co je ten správný směr? V diskusi nad touto otázkou mohou vévodit dvě hlavní myšlenky. Za prvé, mají se doktríny, a zejména ty plánovací, zaměřit více na protipovstalecký boj nebo mají pokrývat širší rozsah stabilizačních operací? Zatímco současné operace jsou silným hnacím motorem pro zaměření se na boj proti povstalcům, ze širší logiky věci vyplývá, že příští (operační) eventuality mohou vypadat docela jinak, než tomu bylo v Iráku nebo Afghánistánu. A co návrat ke konvenčním operacím velkého rozsahu poté, co situace posledních měsíců pořádně zamotávají hlavy vojenským stratégům a plánovačům? Lze nyní vyloučit klasický boj mezi rovnocennými protivníky? Doktrína musí být založena na zkušenostech: nelze plánovat podle proslulého „neznámého neznáma“, o kterém ve svém proslovu mluvil bývalý americký ministr obrany Donald Rumsfeld.[20] Avšak s přihlédnutím ke všem posledním operačním zkušenostem – včetně operací EU a OSN – je pravděpodobné, že existuje dostatek materiálu k úvahám o širokém spektru operací, jež by měly vyústit do příštích společných i národních doktrín.

Za druhé se tento problém týká spolupráce mezi jednotlivými organizacemi. Navzdory populárním debatám o komplexním přístupu zůstává obrovský prostor pro zlepšení základů společného plánování a štábní práce mezi jednotlivými vojenskými a civilními organizacemi. Zatímco v zahraničí několik vojenských akademií již dávno otevřelo své brány civilistům, v podmínkách České republiky to prozatím není ani výjimkou, natož pravidlem. Takové úvahy jsou sice v některých kruzích považovány za vhodné a potřebné, spíše však zůstávají na pokraji zájmu těch, kterých by se mohly dotýkat nejvíce. Proč společný dialog? Jestliže vojenští profesionálové nejsou v oblasti operačního umění připravováni společně s civilním personálem a navzájem si v operační terminologii nerozumí, jak lze očekávat, že budou moci společně (bezproblémově) fungovat ve složitém prostředí? V souhrnu obě otázky (a částečné odpovědi) ukazují na výzvy, které jdou nad rámec doktrinálních aspektů operačního umění a souvisí s politickým rozhodováním.

4. Problematické spojení mezi operačním uměním a strategií

Předcházející diskuse o úrovni dostatečnosti operačního umění zakládá svůj význam na očekávání, že operace dosáhnou stanovených cílů. Operační umění slouží hlavně k podpoře strategických cílů a účinků operací. V této souvislosti lze mluvit o určitém problémovém spojení operačního umění se strategií: operace nenaplnují dostatečně to, co se od nich očekává. Narůstá rozdíl mezi možností operace a přáním politiky. Operační úroveň „války“ (zavedena v anglicky mluvícím světě v osmdesátých letech 20. století) tak, jak je doktrínou definovaná, zasadila klín mezi politiku a válčení. Tím, že operační umění bylo definováno doktrínou tak široce, že zahrnuje „tažení“ a „strategie“, je pak politické vedení často odsouzeno do role jakéhosi „strategického

sponzora“.[21] Političtí stratégové, často postrádající operační souvislosti a zcela určitě i taktické vnímání problému, se tak stávají náchylnými na špatné odhady a pouze zbožná přání. Odpovědnost za účast v taženích, v podmínkách malého státu být jen povědomí o zákonitostech přípravy a vedení vojenských operací, musí být doménou národního strategického vedení, jež staví na znalostech, dovednostech i příslušných kompetencích. Do studia doktríny, vojenské strategie, ale i operačního umění by mělo být proto zapojeno i politické vedení, tak jak je to v případě vojenských profesionálů. Zmatené cíle, nedostatečné zdroje a absence řádného koncepčního rámce spojujícího cíle a prostředky učiní operaci závislou spíše na naději a štěstí než na vojenském profesionalismu. Řešení problémů v operačním umění proto jde za přizpůsobování doktríny – to také znamená opětovné začlenění a vzdělávání politiků v plánování a vedení vojenských tažení a operací. Transformace operačního umění není jenom o koncepčních nástrojích, ale také o tom, kdo a k jakým cílům jej používá.

Závěr

Rozhodující jádro doktríny pro plánování operací, které je tvořeno úvahami nad analýzou těžiště, stanovením konečného stavu, rozhodujících bodů/podmínek a směrů operace zůstává trvale využitelné pro operace vysoké intenzity. Nelze ovšem říci, že je to univerzálně použitelný recept na ostatní typy operací. Úkoly stabilizace a rekonstrukce v nejlepším případě neznamenají cestu k porážce nebo eliminaci kohokoliv. Volba zapojit se do jiné operace, než představuje konvenční válčení, je legitimním politickým rozhodnutím a je nepravděpodobné, že tyto operace v blízké budoucnosti zmizí.

Příprava tažení a velkých operací zůstává vlastnictvím politiků. To vyžaduje odborné znalosti a povědomí o strategii a operačním umění na politické i vojenské úrovni. Požadovaná reflexe operačního umění se tedy týká širšího publika než jen armády. Politické vedení nemůže aspirovat na to „chovat se strategicky“, aniž by pochopilo, jaký druh taktické činnosti bude mít vliv na požadovaný strategický účinek. Pro praxi to znamená následující závěry:

- a) **Rozvoj doktríny pro plánování musí do budoucna zdůrazňovat význam všech operací.** V minulém období nastal určitý odklon od zaměření na operace vysoké intenzity. Obrana teritoria a mezistátní konflikty mohou představovat nejextrémnější bezpečnostní hrozbu, pro kterou ozbrojené síly musí udržet svou odbornost, ale to je nezbavuje toho, aby byly schopny řešit menší bezpečnostní problémy s nižším stupněm profesionality.
- b) **Plánování tažení a operací nemůže být doménou jen vojenských odborníků.** Samotné ozbrojené síly nemohou zajistit strategický úspěch. Svědčí o tom minulé i současné operace, ve kterých je patrné úsilí všech zainteresovaných aktérů – dosažení míru je výsledkem mnoha faktorů. Strategie, plánování tažení a velkých operací vyžaduje spoluúčast generálů, stejně jako politiků.
- c) **Každé umění spočívá na výcviku (odborné přípravě) a vzdělávání.** Vojenští i civilní profesionálové podílející se na rozhodování by měli studovat v odborných kurzech společně, pokud mají účinně spolupracovat v praxi. Společné vzdělávání je nejlepším způsobem, jak zajistit, aby ti, co se podílejí na aplikaci operačního umění, sdíleli společný slovník a jednotný rámec. Bez základních znalostí o doktríně

a nalezení společného jazyka je vzájemná kooperace vojenských a civilních lídrů nemyslitelná. Bez nalezení účinného dialogu zůstává operační umění pro mnohé pouze oblastí dohadů s nejasným účelem.

Úspěšná příprava a vedení vojenských operací vyžaduje tvořivou aplikaci operačního umění, komplexní přístup a společné zapojení hráčů různých sfér společenského, politického vojenského a ekonomického života, jež se přímo nebo nepřímo podílí na „válečné vřavě“. Vývoj vojenství v některých aspektech předbíhá vývoj doktrinální a změny, které by měly být postihnuty v doktrinálních publikacích, se mnohdy dostávají opožděně, anebo vůbec. Jestliže má být operační umění všem zainteresovaným osobám, při tvorbě strategií, vojenských tažení a operací skutečnou oporou, je nezbytné, aby jim tato byla poskytnuta i v rovině teoretické.

Je pravděpodobné, že tento článek může vyvolávat různé úvahy nebo otázky, spojené s praktickou aplikací teorie operačního umění. K tomu, aby čtenář mohl co nejlépe pochopit a pojmut obsah jednotlivých pojmů a kategorií operačního umění, o kterých tento článek ve vazbě na požadavky strategie pojednává, doporučuji využít cenných informací a poznatků z dané oblasti, jež byly publikovány na stránkách časopisu *Vojenské rozhledy* v období let 2008–2015.

Poznámky k textu a použitá literatura

- [1] Alianční doktrínou je operační umění definováno jako „*použití sil za účelem dosažení strategických a/nebo operačních cílů prostřednictvím plánování, organizace, integrace a provádění strategií, vojenských akcí, hlavních operací a bitev*“. AAP-06/2013, s. 153.
- [2] Problematika tvorby operačního schématu byla v textové i grafické podobě podrobně objasněna v časopise *Vojenské rozhledy* v roce 2014 ve dvou článcích, pod názvem „*Tvorba operačního schématu – aplikace teorie operačního umění v praxi*“.
- [3] CLAUSEWITZ, s. 546–547.
- [4] Doktrínou NATO je těžiště definováno jako „Charakteristiky, možnosti a prostory, ze kterých stát, aliance, ozbrojené síly nebo jiná organizace odvozují volnost činnosti, fyzické úsilí nebo vůli bojovat.“ Viz AAP-06, s. 55.
- [5] Pro podrobnější studium například SPIŠÁK, Ján. Těžiště – rozhodující operační koncepce, 1. část. *Vojenské rozhledy* 3/2008, str. 14–19, ISSN 1210-3292., SPIŠÁK, Ján. Těžiště – rozhodující operační koncepce, 2. část. *Vojenské rozhledy* 4/2008, str. 36–42, ISSN 1210-3292., SPIŠÁK, Ján. Teorie těžiště v podmínkách války proti mezinárodnímu terorismu. *Vojenské rozhledy* 2/2010, str. 47–64, ISSN 1210-3292.
- [6] AAP-06 s. 74, AJP-5, s. 72
- [7] Detailněji viz např. SPIŠÁK, Ján. Koncept operačních směrů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 1/2011, s. 38–49, ISSN 1210-3292., SPIŠÁK, Ján. Koncept operačních směrů, 2. část. *Vojenské rozhledy* 2/2011, s. 53–64, ISSN 1210-3292., SPIŠÁK, Ján. Koncept rozhodujících bodů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 3/2011, s. 34–40, ISSN 1210-3292., SPIŠÁK, Ján. Koncept rozhodujících bodů, 2. část. *Vojenské rozhledy* 4/2011, s. 65–73, ISSN 1210-3292.
- [8] LESSARD, s. 39, resp. PIERCE, COON, s. 76–84.
- [9] Za příklad takového argumentu lze uvést např. prohlášení bývalého amerického prezidenta George W. Bushe, které učinil dne 1. května 2003 z lodi USS Abraham Lincoln. Oznámil v něm ukončení velkých vojenských operací. Později byl nucen přiznat, že vyvěšení transparentu „Mise dokončena“ bylo chybou. Operace, na níž se podílely postupně či souběžně všechny nástroje státní moci, trvala ještě dalších 11 let.
- [10] MATTELAER, *The Strategic Planning of EU Military Operations*, s. 19
- [11] ALFORD, CUOMO, s. 93.
- [12] AAP-06, s. 88.
- [13] MATTELAER, *The Strategic Planning of EU Military Operations*, s. 30.
- [14] Ibid, s. 20.
- [15] EU Military Rapid Response Concept, Brussels: Council of the European Union, 2009, s. 15 a 22.

- [16] MATTELAER, *Europe Rediscovered Peacekeeping?* s. 28.
- [17] Ibid, s. 6.
- [18] COELMONT, s. 14.
- [19] Military Support for Stability, Security, Transition, and Reconstruction (SSTR) Operations (Směrnice ministerstva obrany USA 3000.05/2005). Dostupné z http://www.fas.org/irp/doddir/dod/d3000_05.pdf
- [20] „The message is that there are no knowns. There are things we know that we know. There are known unknowns, that is to say there are things that we now know we don't know. But there are also unknown unknowns, there are things we do not know we don't know. And each year we discover a few more of those unknown unknowns.“ V českém překladu jde asi o tohle: Jde o to, že nejsou žádné známé. Jsou věci, o nichž víme, že je víme. Pak jsou známé neznámé, tedy to jsou věci, o nichž nyní víme, že je nevíme. Ale pak jsou také neznámé neznámé, jsou věci, o nichž nevíme, že je nevíme. A každým rokem poznáváme vždycky trochu víc těch neznámých neznámých.“ Výše uvedené prohlášení učinil D. Rumsfeld 12. února 2002 na tiskové konferenci, kde se řešil nedostatek důkazů o spojení vlády Iráku s dodávkou zbraní hromadného ničení teroristickým skupinám. *Projev Donalda Rumsfelda* [on-line]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Unknown_unknown [cit. 2015-04-30]
- [21] KELLY, J a M. BRENNAN., s. 86.
- [22] AAP-06, NATO Glossary of Terms and Definitions. NATO Standardization Agency, NATO Headquarters B - 1110 Brussels, Belgium, 2013, 439 p.
- [23] AJP-5, Allied Joint Doctrine For Operational-Level Planning, Brussels, Belgium: NATO Standardization Agency, NATO Headquarters, 2013, 172 p.
- [24] ALFORD, D. Julian a Scott A. CUOMO. Operational Design for ISAF in Afghanistan: A Primer. [online]. *Joint Force Quarterly*, 2009, issue 53, s. 92-98.
- [25] CLAUSEWITZ, von Carl. O Válce. Bonus A, 1996. 749 s.
- [26] COELMONT, Jo. End-State Afghanistan. [online]. The Royal Institute for International Relations. Academia Press, 36 s. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/10881/1/eg29.pdf>
- [27] ALLIED COMMAND OPERATIONS. *Comprehensive Operations Planning Directive*. Interim V2.0, Supreme Headquarters Allied Power Europe, Belgium, 2013.
- [28] EU Military Rapid Response Concept. [online]. *Brussels: Council of the European Union*, 2009. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.statewatch.org/news/2009/apr/eu-council-military-rapid-response.pdf>
- [29] KELLY, J a M. BRENNAN. *Alien: How Operational Art Devoured Strategy*, [online] Carlisle: Strategic Studies Institute, 2009. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/53190837/9/shimon-naveh-and-operational-shock>
- [30] LESSARD, Pierre. Campaign Design for Winning the War... and the Peace. [online]. *Parameters*, Summer 2005, s. 36-50. [cit. 2015-04-30].
- [31] Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/05summer/lessard.pdf>
- [32] MATTELAER, Alexander. *Europe Rediscovered Peacekeeping? Political and Military Logics in the 2006 UNIFIL Enhancement* [online]. The Royal Institute for International Relations. Academia Press, ISBN 978 90 382 1515 0, 36 s. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/11871/1/ep34.pdf>
- [33] MATTELAER, Alexander. *The Strategic Planning of EU Military Operations – The Case of EUFOR Tchad/RCA*. [online] Brussels, Institute for European Studies, IES Working Paper N° 5, 2008. 36 s.
- [34] PIERCE, G. William a Robert C. COON. Understanding the Link Between Center of Gravity and Mission Accomplishment, [online]. *Military Review*, May-Jun 2007, s. 76–84. [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.carlisle.army.mil/orgs/SSL/dmspo/docs/Center%20of%20Gravity%20Article.pdf>
- [35] SPIŠÁK, Ján. Doktrína AČR – nové aspekty operačního umění. *Vojenské rozhledy*. (Czech Military Review), 2013, sv. 22 (54), č. 4, s. 124–132. ISSN 1210-3292.
- [36] SPIŠÁK, Ján. *Teorie tvorby operačního schématu*, (Studijní text) Brno, Univerzita obrany, 2013, 104 s. ISBN 978-80-7231-940-4.
- [37] STRANGE, Joe. *Centers of Gravity & Critical Vulnerabilities: Building on the Clausewitzian Foundation So That We Can All Speak the Same Language*. Marine Corps University, Perspectives on Warfighting, Number Four, 2nd ed. (Quantico, VA: Defense Automated Printing Center, 1996). 23 s.